

Nr 5 i NM i HiFi 2013: Emilie Berstad Malmgren, Skien vgs (kandidat nr 20)

Tentamen i Historie og Filosofi 2, 29.04.13

Sannhet og historie

Sannheten er relativ og subjektiv.

Dette er en påstand som vil, om du er enig i den, tilsi at mener du at sannhet for deg, kan være noe helt annet enn hva sannhet er for meg. Eksistensfilosofen Søren Kierkegaard¹ mente at de objektive faktaene er de som vitenskapen forsøker å komme med. Disse sannhetene var han ikke veldig interessert i. Kierkegaard tok for seg den subjektive sannheten, fordi han mente at det var den som var den viktige og virkelige sannheten. En subjektiv sannhet er det som er sant for deg, og som betyr noe i ditt liv. Sannheter er subjektive fordi vi har våre egne verdier, og de bestemmer våre egne fakta. Vi har alle våre egne "briller". Våre egne syn på verden, som vi selv mener er riktig, dermed vi vår egen virkelighet. *"Subjektiviteten er sannheten"* – Søren Kierkegaard.

På en annen side, er det ikke noen fakta som er universelle? Finnes det ikke dermed noen sannheter som vi alle vet at er riktige, enten man er en rik, hvit kvinne fra London, eller en fattig, sort, mann fra Somalia? En slik sannhet kan være at den amerikanske uavhengighetserklæringen ble skrevet under i 1776, eller Norges grunnlov ble underskrevet på Eidsvoll i 1814. Dette kan umulig være en subjektiv sannhet, fordi vi *vet* ved hjelp av historiebøker og dokumenter at dette stemmer for alle. Det er ikke nødvendig slik at disse faktaene er viktige for alle, men de er sanne for alle.

"Sannheten er relativ; den kan forandre seg fra øyeblikk til øyeblikk og fra person til person. Systemer og helhetlig tenkning er en umulighet; alt er preget av oppsplittethet, mangel på sammenhenger og irrasjonalitet", skriver Lars Nygård². Nygård mener at en sannhet er relativ, og det han kanskje mener med dette er at en sannhet ikke nødvendigvis er en evig sannhet. For eksempel ble man for mange år siden behandlet for psykiske lidelser ved hjelp av en lobotomi, altså en operasjon som utføres på hjernen til pasienten. Kanskje dette på den tiden var en sannhet, man *visste* at dette fungerte. På et tidspunkt i historien har man også

¹ Læreboka Historie og Filosofi 2 (Rørvik, Pettersen, m.fl.), kap. 3. s. 156

² *"Subjektet og sannheten – en filosofisk spasertur"*, relativistiske assosiasjoner av Lars Nygård

Nr 5 i NM i HiFi 2013: Emilie Berstad Malmgren, Skien vgs (kandidat nr 20)

Tentamen i Historie og Filosofi 2, 29.04.13

drevet med heksebrenning og hekseutryddelse fordi sannheten var at disse menneskene var hekser, og de var farlige. I dag vet vi at dette ikke er sannheten, og derfor driver man ikke med dette lenger. Disse sannhetene var relative.

Om en sannhet ikke er relativ, er den absolutt. Den absolutte sannhet bygger på at man har faste standarder, virkeligheter eller lover som gjør noen sannheter helt absolutte, og som ikke kan kalles for relative. Man vet for eksempel at når man slipper en blyant fra to meter rett ned mot bakken, så vil den treffe bakken. Den vil ikke begynne å fly av gårde. Grunnen til at man vet dette er fordi man har noe som heter tyngdekraften. Dette er en naturlov. Om jeg står på en stol, og så mister balansen vil jeg også falle nedover slik som pennen. Jeg vil ikke falle oppover mot himmelen. Dette er en absolutt sannhet. I naturvitenskapene og samfunnsvitenskapene er det krav til objektive fakta. Vitenskapen skal være sikret ved kildekritikk, dokumentasjon og upartiskhet. Man har vitenskapelige metoder som omfatter regler som er utarbeidet for å sikre størst mulig grad av rasjonalitet og pålitelighet.

Så om sannheten ikke er subjektiv eller objektiv, relativ eller absolutt, hva er da sannheten? Er det slik at forskjellige sannheter bygger på alle disse forskjellige inndelingene? For deg kan det være sant at Gud eksisterer (en subjektiv sannhet), men vitenskapen kan ikke bevise at han eksisterer (objektiv sannhet). Det finnes mange sannhetsteorier³, man har for eksempel korrespondanseteorien som sier at en oppfatning er sann dersom det er samsvar mellom oppfatninger og de faktiske forhold. Man har også koherensteorien hevder at erfaringsutsagn bare er sant hvis det er i overensstemmelse eller forenlig med en sammenhengende helhet av andre erfaringsutsagn. Det finnes mange slike teorier, andre er forenlighetsteorien, historiske sannheter og konsensusteorien. Det alle disse teoriene har til felles er søken etter hva en sann sannhet er. Men kanskje må innrømme at å finne en sann sannhet, en teori som vil fungere om alle sannheter, rett og slett ikke finnes.

Opp gjennom historien har forskjellige historiske sannheter preget vår verden. Det er en historisk sannhet at under andre verdenskrig utryddet nazistene mange millioner jøder. For de fleste er det altså en sannhet at Holocaust skjedde, og at disse hendelsene som fant sted tok livet av flere millioner jøder i konsentrasjonsleirer i Auschwitz, som er den mest kjente av

³ Hefte med «Finn juksepeaven» på forsiden, utdelt av faglærer, tekst brukt: "Medisinske sannheter, hva er det?", av O Sjøvik,

Nr 5 i NM i HiFi 2013: Emilie Berstad Malmgren, Skien vgs (kandidat nr 20)

Tentamen i Historie og Filosofi 2, 29.04.13

konsentrasjonsleirene, men også mange andre steder. De ble skutt, slått i hjel eller drept med gass. Dette er sannheter for de fleste, fordi både historiebøker, vitneutsagn og beviser ført av fagfolk, forteller oss at slik er sannheten.

Det finnes mennesker som benekter at Holocaust har skjedd, så kalte Holocaustbenekttere, og det finnes nok flere av dem enn man skulle tro. Et av disse menneskene er engelske David Irving, en selverklært historiker. Han har skrevet utallige bøker om Hitler og om andre verdenskrig. Det er i noen av disse bøkene at han forteller om hva han mener om hendelsene rundt jødene under andre verdenskrig. Her møter Irving motstand, spesielt av den amerikanske historikeren Deborah Lipstadt i boken sin "*Denying Holocaust*", gitt ut av Penguin forlag. Hun hevder i denne boken at Irving fusker og er farlig, derfor førte Irving en tre måneder lang injurieprosess mot Lipstadt⁴. Man kan jo lure på hva det er Irving mener må ha skjedd under andre verdenskrig, siden han mener at det de fleste historiebøkene skriver er feil. Irving innrømmer at noen jøder ble dårlig behandlet og at ganske mange døde⁵. I tillegg sier han at gassbruken viser at nazistene avluset døde kropp og eiendeler for å hindre spredning. Øyenvitneskildringene mener Irving er enten funnet opp av jødene, eller er et tema for psykologer.

Holocaustbenekttere er et godt eksempel på hvordan historien misbrukes, både kulturelt og politisk. Her utelater og ignorerer man historiske fakta, og utnytter den lille usikkerheten som finnes om hendelsene i konsentrasjonsleirene. Det å benekte noe som for mange drepte store deler av familien og kulturen deres, og som traumatiserte et helt folkeslag, er tydelig misbruk av historien. Det er ikke bare i denne sammenhengen at historien har blitt misbrukt. Også i de totalitære politiske regimene på 1900-tallet ble historien misbrukt og forvrent til det formålet man ønsket. Et eksempel er i Sovjetunionen. Her ble historien bevisst forfalsket og brukt slik makten, Stalin, ønsket å bruke den, og hva som passet med den kommunistiske statsmaktens ideologi⁶. Dette skjedde også i Tyskland. Hitler satte et team i gang med å omskrive Bibelen, for å få fram et gudsbilde som dyrkelsen av føreren, og mest av alt for å fjerne alle spor av at jødene var Guds utvalgte folk.

⁴ "Sannheten om jødeutryddelsen opp til doms" av Thomas Spence, Aftenpostens korrespondent i London, s. 1

⁵ "Sannheten om jødeutryddelsen opp til doms" av Thomas Spence, Aftenpostens korrespondent i London, s. 2

⁶ Læreboka Historie og Filosofi 2 (Rørvik, Pettersen, m.fl.), kap. 6, s.438

Nr 5 i NM i HiFi 2013: Emilie Berstad Malmgren, Skien vgs (kandidat nr 20)

Tentamen i Historie og Filosofi 2, 29.04.13

Også viktige personer som for eksempel Charles Darwins skrifter og utsagn blir misbrukt.

I ”Darwin blir misbruk”, skrevet av Kyrre Traavik Låberg⁷ blir vi fortalt at begrepet darwinisme ble første gang brukt av Thomas F. Huxley i hans anmeldelse av *Artenes Opprinnelse* i 1860. Det var Huxley, ikke Darwin, som gikk i bresjen for teorien om evolusjon ved naturlig utvalg. Begrepet darwinisme brukes aldri i den faglige diskursen, men trekkes uheldigvis stadig fram i den offentlige debatten når det er snakk om evolusjon.

Videre skriver Traavik Låberg at ”*Vesentlig trodde Darwin, i likhet med sine samtidige, at arveanlegg fra foreldrene blandes sammen i avkommet omtrent som to malingsspann med forskjellige farger blandes sammen. Denne oppfatningen, som Darwin ikke hadde noe alternativ til, utgjorde faktisk en av de sterkeste innvendingene mot evolusjon ved naturlig utvalg.*”

Det viser seg altså at historien ganske ofte blir misbrukt, men hva kan man så bruke historien til, politisk og kulturelt?

Et godt utsagn er; ”Man må kjenne fortiden for å kunne forstå samtiden og mestre fremtiden”.

Om man vet hva som har gått galt tidligere, er det ikke da lettere å unngå dette i fremtiden?

Det sies jo at man lærer av sine feil, og dette er noe historien kan vise oss. Ved å se tilbake på det som har vært kan det hjelpe oss med å gjøre samtida mer forståelig. Det hender at

historien gjentar seg på noen måter, enten i menneskers handlinger og valg, eller i situasjoner.

Derfor skrev filosofen og forfatteren George Santayana⁸ ”*Those who cannot remember the past are condemned to repeat it*” (”*Den som ikke kjenner historien er dømt til å måtte leve den om igjen*”).

Mange vil derfor si at man kan lære av historien, ta nytte av det som har vært, men dette forutsetter at det fins en link, en sammenheng, mellom fortiden og vår egen verden. Noen er mer kritiske og mener fortiden er et lukket område for spesielt interesserte. Allikevel er historiefaget viktig i skolen, og selv om noen mener at man ikke trenger å åpne en allerede lukket dør, gjør vi det fortsatt i skolen. Det er ikke før et fag ikke lenger trengs på skolen, at det ikke lenger er viktig. Historie brukes dermed i en kulturell sammenheng i det daglige.

Skolen er jo tross alt en viktig del av norsk kultur og politikk.

⁷ <http://www.dagbladet.no/kultur/2009/02/07/564877.html> - ”Darwin blir misbrukt” – 28.04.2013

⁸ http://en.wikipedia.org/wiki/George_Santayana, 28.04.2013.

Nr 5 i NM i HiFi 2013: Emilie Berstad Malmgren, Skien vgs (kandidat nr 20)

Tentamen i Historie og Filosofi 2, 29.04.13

Historie kan brukes i en politisk sammenheng i Norge ved at ulike fortolkninger av historien kan brukes for å kjempe fram politiske saker eller for å sette søkelys på bestemte spørsmål. Man kan også sette et kulturelt fokus på enkelte saker og markeringer av urettferdighet i historien, for eksempel med tanke på kampen for likhet mellom kjønn, seksuell legning, klasser og etnisitet. Vi har for eksempel en kulturell markering av kvinnedagen, 8.mars. I noen land er dette fortsatt en pågående kamp, men her i Norge er vi så heldige at dette ikke lenger er en stor kamp for oss.

Dessuten kan historien brukes som et ledd i nasjons bygging eller statsbygging. I Norge kan man se tilbake på myen om en ærerik fortid; Vikingtiden. Vår kulturelle identitet står i sterk sammenheng med Vikingtiden. Det handler ikke bare om å styrke nasjonen, men om identitetsbygging. Det er viktig for en nasjon å ha en egen identitet, for det gir folket en større tilknytning til nasjonen. Historien kan være med på å skape en slik viktig identitet. Norge har en tilknytning til Vikingtiden, en tid som for oss styrker patriotismen i landet, fordi vi identifiserer oss med en tid med sterke menn og sterke kvinner.

Hellas⁹ og Makedonia hadde lenge en pågående debatt om Alexander den store var greker eller makedoner. I Hellas fant man en strykende identitet da arkeologen Andronikos fant noen levninger som ifølge grekerne ga avgjørende belegg for Alexander den store var greker. Historie som skaper identitet har man kjent til lenge, og det skjer hele tiden. Man trenger heller ikke nødvendigvis gå så langt tilbake som Vikingtiden eller Alexander den store sin tid for å finne identitet. Dette er et eksempel på identitetspolitikk. Det er politikk som tar utgangspunkt i interessene til kulturelle eller etniske grupper i samfunnet som deler en felles identitet. En viktig grunn til at medlemmene av slike grupper har en felles identitet er erkjennelsen av at de deler en *bestemt historie*. Dette kan man også se blant nasjonale minoriteter og urfolk.

22. juli er en hendelse som forandret landet Norge. I ettertid av denne hendelsen viste nasjonen mer kjærlighet overfor alle og enhver, og vi lærte av om vi står sammen er vi sterkere enn noe annet. Denne hendelsen som skjedde er med på å forme identiteten til Norge, og er også med på å styrke identiteten med hverandre. Man vil ikke la være å se tilbake på det

⁹ Hefte utdelt av faglærer, fra en annen lærebok i Historie og Filosofi – Del VI – Kapittel 24 Identitetspolitikk, s.291 - 293

Nr 5 i NM i HiFi 2013: Emilie Berstad Malmgren, Skien vgs (kandidat nr 20)

Tentamen i Historie og Filosofi 2, 29.04.13

som skjedde, fordi blir ikke det samme som å prøve å glemme at det skjedde? Glemme de som døde?

Historien er et erindringsfenomen. Hver 17. mai skjer det en feiring i hele Norge. Dette er en feiring som ser tilbake på den dagen grunnloven ble satt til virke på Eidsvoll i 1814. Vi ser altså tilbake på en hendelse som skjedde for nesten 200 år siden. Vi minnes denne dagen, fordi også den gir oss identitet. Mennesker har et behov for å se tilbake på hendelser og huske dem. Derfor tar vi bilder eller videoopptak av familie og venner, for eksempel når man er på ferie. Man vil huske denne ferien, og derfor tar man bilder. Erindringspolitikken handler om hva man skal huske/minnes, og hva man skal glemme. I Norge har vi valgt at vi skal minnes både 22. juli og 17. mai fordi de på hver sin måte innebar hendelser som formet landet.

Historien er, som vi kan forstå, et viktig, og sterk verktøy som kan brukes og misbrukes, politisk og kulturelt. Derfor er det viktig at man ikke må tro på absolutt alt som er skrevet, uten gode, dokumenterte kilder. Dessuten må man huske på at historiebøker bli skrevet av mennesker som ikke (vanligvis) levde på tiden de historiske hendelsene han eller hun skriver om skjedde. Historiebøker inneholder ikke alltid førstehåndsberetninger, og er ikke alltid til å stole hundre prosent på. Og tenk, selv om de hadde vært førstehåndsberetninger, kunne de beretningene vært påvirket av personens situasjon, og dermed ikke nødvendigvis være helt sikre å stole på heller.

Kildeliste:

1. Læreboka Historie og Filosofi 2 (Rørvik, Pettersen, m.fl.), kap. 3. s. 156
2. ”Subjektet og sannheten – en filosofisk spasertur”, *relativistiske assosiasjoner av Lars Nygård* (<http://www.filologen.no/98-1/spasertur.html>)
3. Hefte med «Finn jukse-paven» på forsiden, utdelt av faglærer, tekst brukt: ”Medisinske sannheter, hva er det?”, av O Søvik,
4. ”Sannheten om jødeutryddelsen opp til doms” av Thomas Spence, Aftenpostens korrespondent i London, s. 1-2.
5. Læreboka Historie og Filosofi 2 (Rørvik, Pettersen, m.fl.), kap. 6, s.438
6. <http://www.dagbladet.no/kultur/2009/02/07/564877.html> - ”Darwin blir misbrukt” – 28.04-2013

*Nr 5 i NM i HiFi 2013: Emilie Berstad Malmgren, Skien vgs
(kandidat nr 20)*

Tentamen i Historie og Filosofi 2, 29.04.13

7. George Santayana, http://en.wikipedia.org/wiki/George_Santayana
8. Hefte utdelt av faglærer, fra en annen lærebok i Historie og Filosofi – Del VI –
Kapittel 24 Identitetspolitikk, s.291 – 293